

етноніма "Русь". Багато дослідників зводять його до іранської лексеми зі значенням "світлий", "блискучий". О. Трубачев пов'язує цей етнонім з індоарійськими термінами "світлий", "білий". На основі історичного матеріалу він робить висновок, що етнонім "рос" спочатку тяжів до узбережжя Чорного й Азовського морів і Тавриди. Тут мав існувати особливий етнос – "роси". Взаємодія слов'ян з цим народом призвела до перенесен-

ня індоарійського етноніма на частину південно-східного слов'янства¹⁹.

Цементация леза вже готової сокири є ще одним технологічним прийомом, характерним для південноруських земель. Це дуже давній, можна сказати, архаїчний підхід, що практикувався в ті часи, коли коваль був одночасно й металургом, а саме головне – не займався серійним виробництвом для продажу на ринку, а робив вироби на замовлення в одному екзем-

КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ МУЗЕЙНИХ КОЛЕКЦІЙ І РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ

Любов Попова (м. Київ)

За 35 років діяльності ДМНАП України було зібрано більше 70 тис. музейних предметів. Найбільше їх було придбано під час польових експедицій, частину привозили самі мешканці різних етнографічних регіонів нашої країни, решту передавали музеєві колекціонери, митці, майстри, представники митних служб, інші музеї тощо. А така величезна збірка потребує великої уваги, і наукової обробки.

Усі музейні предмети постійно перебувають у русі: здійснюється відкриття нових інтер'єрів чи їх поповнення і доопрацювання; організуються виставки (в музеї, поза межами музею, закордоном); проводяться реставраційні роботи – все це потребує належного фіксування та документального супроводу.

Треба зазначити, що спочатку усі надходження позначалися шифрами "Е" ("етнографія"), "ЦН" ("церковне начиння") та ін., які, із значним збільшенням фондів та упорядкуванням збірки музейних цінностей з часом були деталізовані. Фондова збірка представлена в систематичній карто-

теці, де на всі музейні предмети заведено каталожні картки, розділені по групах збереження (Т, ДМ, КС, МІ, РК, Ж і т. д.) як основного, так і науково-допоміжного фонду. Внутрішній поділ в картотеці відповідає територіально-адміністративному поділу та етнографічному районуванню нашої країни. Крім того, деякі картки дублюються в допоміжних картотеках (наприклад, закуплені на ярмарку керамічні вироби заносяться в основну картотеку і в картотеку сучасних майстрів). Музейними працівниками фіксуються дані про пошкодження і вади предметів, перспективна оцінка їх подальшого стану, потрібність консерваційних, ремонтних чи реставраційних робіт. Докладно опрацьований музейний предмет, з визначеним місцем експонування та належним подальшим збереженням, займає належне місце у фондовій колекції і, в подальшому, є невичерпним джерелом для музейної і науково-дослідної роботи.

Саме за допомогою систематичної картотеки ведеться відбір музейних предметів для експозиції, виставок;

складання каталогів музейних колекцій; уточнення вихідних даних та шифрів; виявлення мало обстежених районів та наявність певної групи предметів з даного регіону тощо. Такий пошук потребує великої кількості часу, всі дані необхідно неодноразово переписувати, уточнювати, звіряти, часто-густо повертаючись до вже переглянутого матеріалу.

У ХХІ ст., в еру комп'ютеризації, наявна (карткова) музейна систематична картотека і фототека – це навіть не вчорашній, а позавчорашній день.

Окрім того, за 35 років роботи ДМНАП жодного разу не проводилася переінвентаризація. За цей час вітчизняна і світова музейна наука зробила великий крок уперед завдяки новим методичним розробкам по роботі з музейними предметами та веденням обліку, з'явилися нові технічні можливості, модернізується музейне устаткування, обладнання і т. д.

Нове комп'ютерне програмування забезпечує оперативний пошук будь-якого предмета як за шифром, адресою, чи неповними даними, так і дає можливість швидко зробити вибірку потрібної групи предметів, систематизувати музейні надбання за функціональним (пряжки; головні убори; транспорт...), локальним ("сорочки Полтавщини"; "королевецькі рушники"...), хронологічним (вік, десятиліття, рік), тематичним (ремесло; житло; начиння...) та іншими принципами (ознаками); укласти каталоги колекційних збірок по групах, видах, авторах тощо.

Згідно з академічною музейною наукою і досвідом самих музейних працівників (такі дані характерні як для нашої, так і для інших країн) 25 % музейних предметів "випадають" з обігу. У нашому випадку це:

- втрати (пожежі, крадіжки);
- пошкодження (внаслідок необережного поводження або під дією часу чи умов зберігання – недотримання температурно-вологісного режиму тощо);
- втрати шифрів – сюди можна від-

нести предмети із стертими номерами (під впливом часу чи від неякісної фарби; під час обробки, чистки та реставрації); неретельного нанесення і нечіткого випишування цифр і букв; зірвані (відвідувачами) чи від'єднані, через необережність, бірки (до того ж, картонні стають "здобутком" т. зв. "біологічних агентів") тощо.

З огляду на викладене вище, проведення переінвентаризації як ніколи гостро стоїть на порядку денному.

Для проведення такої масштабної (щодо кількості музейних предметів) переінвентаризації та перенесення всієї інформації на комп'ютерні носії потрібен неабиякий час (можна врахувати досвід музеїв Києво-Печерської Лаври) та кваліфіковані кадри, які повинні бути спеціалістами-професіоналами як музейної справи, так і мати навички роботи з комп'ютерами та оргтехнікою.

Звичайно, ми не можемо собі дозволити на час переінвентаризації закрити музей (як магазин для переобліку), чи не видавати музейні предмети на виставки, експозиції, реставрацію, а тому оптимальним варіантом було б поетапне проведення цієї роботи по секторах (тканина/одяг, дерево/метал, кераміка/скло, живопис, рідкісні книги, музичні інструменти і т. д.), враховуючи при цьому досвід інших музеїв.

В ідеалі, варто було б мати комп'ютери в секторі обліку (такий підрозділ ще планується), в кожному з секторів відділу фондів, а також для систематичної картотеки і фототеки, якими б могли користуватися з більшою віддачею, оперативністю та ефективністю наукові співробітники як нашого музею, так і інших музеїв та наукових установ, а також практиканти і студенти профільних вузів тощо.

Великі й різноманітні музейні збірки потребують детального вивчення і систематизації для випуску путівників, довідкової літератури, використання їх для написання статей, наукових праць, монографій, укладання

каталогів тощо. Видані в нашому музеї каталоги носять несистематичний, вибірковий і розрізнений за стилістикою та наявністю вихідних даних інформацією. Це пояснюється тим, що така робота здійснюється нерегулярно і займаються нею різні люди. Процес укладання каталогів повинен проводити відділ фондів під керівництвом головного хранителя (або іншої відповідальної особи), що дасть змогу розробляти план на перспективу, координувати роботу різних секторів, уніфікувати вихідні дані, як то: загальна назва і місцева, датування, матеріал, техніка виконання, автор (при наявності), параметри (вага/об'єм/розміри), походження (область, район, населений пункт), шифр та ін. Наявність кольорової фотографії дає візуальну цілісну картину, а до того ж, можна давати також оригінальні й цікаві фрагменти (наприклад, поряд з фотографією мальованої скрині помістити сфотографовану великим планом її ніжку з намальованою автором датою).

Представивши деякі колекції ДМНАП України в Інтернеті (як це зробили вже багато вітчизняних і зарубіжних музеїв) ми могли б гідно репрезентувати самотність, своєрідність, неповторність, різноманітність – красу і багатство національної культури на міжнародному рівні. В свою чергу, це б слугувало додатковій пропаганді як музею, так і загалом

України. Активне використання музейних колекцій (в освітньо-виховному, науково-дослідному, комунікативному та інших аспектах) підвищує престиж музею, підвищує зацікавленість його здобутками наукових установ (в т. ч. зарубіжних), а також широкого загалу.

Кожен музей (новостворений чи заснований на подарованій колекції) починається і, за великим рахунком, закінчується фондами. Сюди здійснюються нові надходження, тут проходить їх первинна наукова обробка, складається топографія, систематична картотека і фототека, укладаються каталоги музейних збірок, тут проводиться збереження та систематичний кваліфікований нагляд за музейними предметами та експонатами; планові звірки, видачі для експозицій, виставок, реставрації – і сюди ж вони повертаються для зберігання.

Такий музейний "колообіг" потребує великої копіткої роботи – постійного фіксування, документування, вивчення. Саме полегшити, зробити ефективною і оперативною цю працю, а також роботу співробітників науково-дослідного відділу ДМНАП України та інших профільних та наукових установ і покликана сучасна техніка. На жаль, доводиться констатувати: відділ фондів, в плані комп'ютеризації та оргоснащення, перебуває на "печерному" рівні – не тільки по секторах відділу фондів чи для систематичної